

הרמב"ם ויהודי תימן

יוסף דחוח – הלוי

קהילת עתיקת יומין ועתירת נכסי תרבות היא יהדות תימן, ואין פתיחה מתאימה יותר ההולמת ערכיה הרוחניים והתרבותיים של יהדות תימן, מדבריו הנלהבים ומרטיטי הלב של רבנו משה בן מימון על יהדות תימן, בפתיחתו המלבבת ל"אגרת תימן" המפורסמת, החודרים לעומק מימיה ותוכיותה של יהדות תימן. דבריו אלה יש בהם ללמדנו מהי הדרך הטובה שראוי שנלך בה, שהיא הליכה משותפת יחד, בחינת "דע מאין באת ולאן אתה הולך" (אבות ג א).

להלן אביא כמה ממכתמיו המשובבים את הנפש:

- "על שורשי האמת יעידו גזעיהם ועל טוב המעיינות ישיהדו נובעיהם".
- "ואמנם כי משרש האמת פָּרַח נצר נאמן, וממעין החסד נהר גדול נמשך בארץ תימן, להשקות בהם כל גנים, להפריח הניצנים [כלומר הצאצאים], והנה הוא לְאֵטוּ נְדָבָר, לכל עיף וצמא במדבר, ובו מצאו שפקם ודים, כל עוברי דרך ואיי הים. לכן העבירו קול בספרד ובספּרָןִים, מקצה השמים ועד קצה השמים: 'הוי כל צמא לכו למים'".
- "וכי הם לדל נותני לחמו, מסעד לעשיר מקדימי שלומו, הליכות שבא קוו למו".
- "וידם לכל עוברי דרך מתוחה, וביתם פתוח לרווחה, ועמם מצאו הכל מנוחה, ונסו יגון ואנחה. וכל היום הוגים בתורת משה [כלומר תורה שבכתב], הולכים בדרך הורה רב אשי [כלומר תורה שבעל פה], רודפי צדק, ומחזיקי הבדק,

מקיימי כל המצוות בדקדוקיהם ובמקלותם, אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותם".

הרמב"ם מציג לפנינו דגם של יהדות צרופה, המקויימת אי – שם באיים הרחוקים, בתימן המצטיינת באהבת התורה וקיום המצוות לפרטיהן ולדקדוקיהן, המחזיקה בידה צדק ומשפט, חסד ואמת, ומקיימת מצות הכנסת אורחים לעני ולעשיר. זוהי איפוא מורשתה הרוחנית של יהדות תימן שאנו מצווים להנחילה לבנינו ולבני בנינו. זוהי תרבותנו הדוגלת בקו האמצעי שתמך בו רבנו הרמב"ם.

יהודי תימן קיימו מורשתם בידיהם והנציחוה בכתיבי היד שלהם. מלאכת הכתיבה בתימן הגיעה למדרגת אמנות, ממש תאווה לעיניים. לכן, היו הספרים יקרים מאוד בעיני בני תימן, עד שהשוו אותם לבניהם. כל יהודי פשוט כתב לעצמו ספרים שימושיים היקרים ללבו, העתיק לעצמו ספרים, ומי שלא ניחן בכישרון הכתיבה, שכר לעצמו סופר שיעתיק לו ספר כלשהו: תכלאל, פרשה או הפטרה, דיואן, הלכות שחיטה, מדרשים ועוד. המצאת הדפוס פסחה על תימן, ולא היה בה אף לא בית דפוס אחד, וכל ספרי הדפוס הגיעו אליה מן החוץ. רק בעת האחרונה לשבתם בגלות תימן, נוסד בית דפוס עברי קטן בעדן, ונדפסו בו "מקור חיים", "הלכות שחיטה" וספר "חופת חתנים" [משירי ר' שלם שבזי ואחרים]. אף נדפסו חוברות שכללו טקסטים שהיו חביבים על ההמון, כולם יצירות תימניות: "קצת חנה", "קיצת יוסף הצדיק", "שערי גן עדן וגיהנם" ועוד.

דבר אחד וחשוב אפיין את יהודי תימן, הנטייה לכתיבה, ובעיקר שירה, בעיקר בדרום תימן, שהייתה ערש שירת תימן. השירה שילהבה את כיסופיהם של בני תימן לציון וירושלים, והם היו ראשוני השבים לארץ בשיבת ציון הראשונה והשנייה ומראשוני החלוצים שהתיישבו מחוץ לחומות העיר העתיקה בירושלים. כפר השילוח הוא מצבת עד ליזמתם בחבלי קליטתם בארץ ישראל.

דבר מיוחד וחשוב, בשל היותם בעלי שאר רוח, שמרו ושמרו את מורשת היהדות במקרא, במדרשים, בהלכה ובתלמוד ובצחות לשונו העברית המקורית.

דביקותם ומסירותם של יהודי תימן בתורה לא היה לה אה ורע. הם היו בקיאים בפסוקים והשתמשו בהם לכל דבר ועניין, ועל כך היתה תפארתם, הדבר גרם להם הרבה נחת, ונכון לומר עליהם את הפסוק "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי" (תהילים קיט צב). יהודי תימן שאבו מן המקראות לא רק ידיעת מצוות התורה במקורן, אלא גם חזון ופיוט ומשאת נפש וכסופי לב ובינת נבונים.

הדור הראשון של שבי ציון מתימן היה טרוד ביותר בבעיות הפרנסה והקיום הפיזי, ועקב כך נשללו ממנו הפנאי ויישבו הדעת לכתוב וליצור. ואולם בדור השני, ובמיוחד השלישי, שהתבססו מעט מבחינה חומרית, החלה רוח היצירה מפעמת כמו שפיעמה באבותיהם בתימן. כיום מתגלה לנגד עינינו תופעה משמחת ומפתיעה, אהבת היצירה והכתיבה כובשת את בני העדה מכל הגילים, וספרים רבים יוצאים לאור מתחת ידיהם: ספרי זכרונות, ספרי מחקר ותיעוד, ספרי שירה ועוד, המעידים על דור המבקש לבטא את חוויותיו ולספר את עברו.

"אפיקים" מזה ארבעים ושתיים שנה עוסק בחשיפת גנזי תימן ובחקר מורשתה הרוחנית, לעידוד היצירה העצמית של משוררי תימן, ובראשם משוררנו הדול ר' שלם שבזי זזירתו ביטאה את הווייתה הרוחנית והתרבותית של יהדות תימן. חכמינו ידעו היטב את הסוד הטמון בפסוק "יפוצו מעיינותיך חוצה" (משלי ה טז), כמו גם בביטוי הנפלא "להגדיל תורה ולהאדירה" (ע"פ ישעיהו מב כא), המרמזים על חשיבות התקשורת לכל צורותיה.

יהי רצון שה' ימלא את תקוותנו ומשאלתנו להגדלת תורת בני תימן ולהאדרתה בקרב הארץ.